

Max Weber și spiritul capitalismului

Max Weber
1864-1920

Date biografice

1864 – Se naște Max Weber
1882 – Începe studiile de drept la Universitatea din Heidelberg
1885 – Se mută la Universitatea din Berlin
1886 – Devine licențiat în drept, magna cum laude
1920 – Moare Max Weber

Lucrări importante

1905 – Etica protestantă și spiritul capitalismului
1913 – Încercare asupra câtorva categorii ale sociologiei comprehensive
1915 – Etica economică a religiilor universale
1918 – Încercare asupra sensului neutralității axiologice în științele sociologice și economice
1922 – Economia și societatea (apărută postum)

Filosof, istoric al culturii, economist, politolog, Max Weber a fost și unul dintre cei mai mari sociologi ai începutului secolului al XX-lea.

Definind sociologia ca știință comprehensivă a acțiunii sociale, M. Weber nu neagă posibilitatea explicației cauzale în acest domeniu. El arată că sociologia își propune, mai întâi, să înțeleagă prin comprehensiune, printr-o creștere intuitivă, sintetică, globală, acțiunea socială și apoi, să explice, cauzal, desfășurarea și efectele acesteia.

La nivelul cercetării și expunerii rezultatelor, M. Weber a utilizat tipurile ideale. Aceste construcții abstracte aveau darul de a face inteligibil obiectul supus cercetării. Întâlnim în opera marelui sociolog tipurile autorității politice, tipurile partidelor politice, tipurile acțiunii sociale. Tipurile autorității politice – tradițională, rațional-legală, charismatică – sunt tipuri ideale ale legitimității politice. În cadrul rânduielilor tradiționale, conducătorii erau ascultați, deoarece erau aleși pe baza unor reguli imemorabile și acționau în conformitate cu acestea. Autoritatea rațional-legală este fundamentată pe credința în legalitatea regulilor normative, pe încrederea în legi. Autoritatea charismatică se caracterizează prin credința în calitățile excepționale ale conducătorului. Aceste tipuri ideale ale autorității pot fi utilizate și astăzi în analiza legitimității diferitelor regimuri politice existente.

M. Weber are contribuții însemnate la fundamentarea sociologiei economice. Referindu-se la lucrarea postumă a lui M. Weber, „Economia și societatea”, R. Aron susține că aceasta reprezintă „un tratament de sociologie generală, conținând o sociologie economică, o sociologie juridică, o sociologie politică și o sociologie religioasă”. [1, pag. 224]

M. Weber a studiat, nu numai teoretic, ci și empiric, structurile și instituțiile economice și juridice ale vieții sociale. Contactul cu „Asociația pentru o politică socială”, creată de socialiștii de catedră, adică de un grup de

profesori universitari orientați spre stânga, i-a permis participarea la o vastă anchetă, inițiată de asociație, având ca obiectiv studierea situației lucrătorilor agricoli din estul Germaniei. Pentru validarea unor concluzii ale cercetărilor sale a folosit date oferite de materialul statistic existent, la acea dată, la diferite foruri.

M. Weber a studiat bursa, considerând-o instituția economică-simbol al economiei capitaliste, instituția-cheie pentru dezvoltarea comerțului și pentru previziunea economică. Studiile asupra bursei l-au condus la ideea că nu doar interesul determină o anumită conduită economică. El a arătat că același rol este jucat de concepția despre viață comună membrilor anumitor grupuri. [2, pag. 44]

Comportamentul indivizilor și al grupurilor, inclusiv comportamentul lor economic, sunt inteligibile numai dacă sunt raportate la concepția generală pe care oamenii o au despre existență. M. Weber consideră că dogmele religioase și interpretările lor fac parte din această concepție despre viață. Preocupat de căutarea factorilor care determină transformările și formele economiei, M. Weber a găsit, în concepțiile religioase, una din cauzele prefacerilor economice ale societăților. [1, pag. 209] El se referă la influența principalelor idei religioase asupra eticii profane și asupra conduitei economice a credinciosului obișnuit, la modul în care componentele psihologice și pragmatice ale religiilor se convertesc în îndemnuri spre acțiune economică. Analizând relațiile complexe dintre religie și economie, M. Weber nu și-a cantonat explicația într-o singură direcție, adică a influenței fenomenului religios asupra fenomenului economic, ci și a acțiunii fenomenelor profane, economice și sociale, asupra fenomenului religios. El a insistat asupra faptului că factorul religios nu este singurul care influențează activitatea economică.

Lucrarea lui M. Weber „Etica protestantă și spiritul capitalismului” reprezintă o reușită combinație de sociologie

economică și sociologie religioasă. Fără a nega contribuția altor continente la dezvoltarea culturii universale, M. Weber insistă asupra rolului Occidentului european la apariția capitalismului. Precizând că spiritul întreprinzător și dorința de a câștiga cât mai mulți bani au existat, dintotdeauna, în diferite părți ale lumii, el arată că aceste elemente nu sunt caracteristice capitalismului. Și capitalismului îi este proprie aspirația spre câștig, dar spre unul obținut printr-o activitate rațională, rentabilă. Notele defintorii ale capitalismului sunt, după părerea sa, organizarea rațional-capitalistă a muncii libere, separarea juridică a patrimoniului întreprinderii de patrimoniul personal și contabilitatea rațională. Un astfel de capitalism a apărut în Occident. Manifestarea raționalismului economic occidental depindea nu numai de tehnica rațională și de dreptul rațional, ci și de aptitudinea și dispoziția oamenilor pentru un anumit mod de viață practic și rațional. Concepțiile religioase și ideile etice privind obligațiile implicate de credința în ele au fost elemente importante ale formării unui asemenea mod de viață.

Observând că majoritatea orașelor bogate din unele țări vest-europene au trecut, în secolul al XVI-lea, la protestantism, M. Weber consideră că era o legătură între abandonarea tradiționalismului economic, pe de o parte, și manifestarea îndoielii față de tradiția religioasă și a revoltei împotriva valorilor tradiționale, pe de altă parte. Dar, reforma nu a înlăturat dominația bisericii asupra vieții. Dimpotrivă, ea a înlocuit o dominație comodă, pe atunci, cu „o reglementare ce a pătruns cât se poate de puternic în toate sferele vieții domestice și publice, o reglementare mult mai apăsătoare și mai severă pentru întregul mod de viață”. [3, pag. 24]

M. Weber și-a propus să demonstreze modul în care etica rațională a protestantismului a condiționat apariția ethosului economic modern. Deși insistă asupra contribuției eticii protestante la apariția capitalismului, el nu neagă influența și a altor factori asupra acestui proces istoric. M. Weber atrage atenția că nu intenționează să înlocuiască interpretarea cauzală unilaterală materialistă a culturii și istoriei cu una spiritualistă, la fel de unilaterală, [3, pag. 183], întreaga sa argumentație încercând să depășească unilateralitatea acelor explicații, care absolutizau un singur factor al determinismului social.

M. Weber demonstrează că fondatorii protestantismului nu și-au propus, ca scop și sens al operei lor, trezirea spiritului capitalist. Obiectivele etice și efectele practice ale doctrinei lor erau consecințe ale unor mobiluri religioase. Punctul central al activității lor era salvarea sufletului. Dar, ca orice fenomen social, și reforma a avut urmări neprevăzute de inițiatorii ei.

M. Weber arată că modul de viață rațional, bazat pe ideea de profesie – care reprezintă o parte constitutivă a

spiritului capitalist și a culturii moderne – s-a născut din spiritul ascezei protestante. Asceza a fost scoasă din chiliile mănăstirilor și mutată în viața profesională. Munca, privită ca profesie, a fost concepută ca o vocație, ca o datorie față de Dumnezeu. Câștigul rațional și legal al întreprinzătorului, pe baza aptitudinilor și inițiativei proprii, a fost considerat, de asemenea, o vocație. Apărea, în protestantism, și ideea liniștitoare că distribuția inegală a bunurilor, în această lume, este o operă specială a providenței divine. Întreprinzătorul avea la dispoziție muncitori sobri, meticuloși, capabili și atașați muncii. Numai lucrând, fie ca muncitori, fie ca întreprinzători, protestanții își atrăgeau starea de grație din partea divinității. [3, pag. 178]

Weber a analizat și religiile universale, căutând relații între etica religioasă conținută de acestea și mentalitatea economică din țările în care ele ființau. El arată că toate religiile conțin idei raționale de găsire și realizare a binelui maxim. Acestea se transformă în principii de conducere, în formule de acțiune socială.

Fiind implicată în principiile cele mai importante ale religiilor, etica economică influențează conduita economică a oamenilor. Weber analizează structura socială a țărilor în care există religiile respective, insistând asupra comportamentului etico-religios al păturilor sociale care joacă rolul de purtătoare de civilizație.

M. Weber a realizat o analiză comprehensivă și cauzală a dezvoltării culturale a Occidentului, precum și a conduitei umane, sociale și economice. În „Etica economică a religiilor universale”, el a încercat să stabilească o relație între cele mai importante culturi religioase și economia și stratificarea socială a societăților respective.

Încă din timpul vieții sale, M. Weber a exercitat o influență deosebită asupra gândirii sociologice, situație valabilă și astăzi, când unii sociologi, tributari o lungă perioadă explicației marxiste a fenomenelor și proceselor sociale, încearcă să se desprindă de această paradigmă ce absolutiza rolul factorului economic.

Prof. univ. dr. Raisa RADU

Bibliografie	
[1] ARON, R.	<i>Les grandes doctrines de sociologie historique</i> , Paris, CDU, 1962
[2] PRADES, J.A.	<i>La sociologie de la religion chez Max Weber</i> , Paris, Editura Nauwelaert, Louvain, 1966
[3] WEBER, M.	<i>Etica protestantă și spiritul capitalismului</i> , București, Editura Humanitas, 1993